

Woord vooraf

Marc Vermeersch heeft een merkwaardige onderneming opgezet. Zijn serie boeken over de mens en de mensheid wil een synthese en interpretatie brengen van een immense hoeveelheid kennis, die over de loop van de jaren vergaard werd door antropologen, zowel fysische en biologische antropologen, als sociale en culturele antropologen. Hij ordent door zijn boeken ook op een interessante manier de eindeloze stroom van informatie die het internet ons dagelijks blijft aanbieden. Die ordening leert ons op een zeer boeiende manier de schier onoverzienbare stroom vanuit een sterk perspectief en een scherpe hypothese te lezen en te interpreteren. En dat is op zichzelf een heel belangrijke verdienste van dit werk.

De volumes die al bestaan van deze serie (tot nu toe: twee) houden voor mij een paar zeer sterke hypothesen in, die overigens enthousiast en uitbundig geargumenteed worden:

- ♦ De menselijke maatschappij zit in een ijzersterke cyclus van zelfreproductie. In dat proces is de ideologische dimensie een onmisbaar element, zowel evolutionair als historisch. Ideologie omvat dan *grosso modo* wat ik normaal de immateriële cultuur noem, waaronder religie en kennis. Religie wordt hier dus geplaatst als een onderdeel van het proces van reproductie van de menselijke maatschappij.

- ♦ De kennisvormen en leervormen die de veelheid aan culturele tradities ontwikkelden zijn allemaal van een bijzondere complexiteit. Evolutionair kan men zo zeggen dat de opvatting dat er maar één vorm van echte kennis zou zijn (de zelfoverschatting van de westerling vanuit de 19de eeuw) een pertinente vorm van blindheid is. De 'aangepastheid' van verschillende benaderingen van de natuur kan niet langer simpelweg als naïef gezien worden. Daarop volgt dat de vergelijkende studie van kennissen in de wereld voor de hele mensheid belangrijk en verrijkend zal zijn, en niet enkel voor de romanticus uit de tijd van Rousseau. De intuïtie van de Australische Aboriginal, bijvoorbeeld, over de "diep-ecologische" relatie (sic) tussen mens en natuur en de religieus geïnspireerde rentmeesterschapshouding in ons kennissysteem moeten best naast elkaar als evenwaardige intuïties kunnen verkend worden, voorbij het primitivismevooroordeel van eertijds.

- ♦ Menselijke maatschappijen zonder een of andere vorm van organisatie van de solidariteit hebben tot nog toe nooit bestaan, of beter nooit overleefd. Ook dat thema wordt uitvoerig onderbouwd in dit werk. Daaruit kunnen verschillen besluiten getrokken worden, die maatschappelijke of politieke implicaties hebben, dunkt me. Een relatief neutraal besluit is dat solidariteit (het herverdelen of organiseren van overleving verder dan de louter individuele belangen) intrinsiek is aan de mensheid –zoals dat trouwens bij alle hogere diersoorten kan geconstateerd worden. Daaruit kan men, stel ik, nog eens niet normatief afleiden dat het minstens onwaarschijnlijk is dat de mens kan overleven zonder solidariteitssysteem. Of nog, dat solidariteit een voorwaarde is om van duurzaam menszijn te kunnen spreken. Wanneer ik dat zo stel, dan zet ik meteen vraagtekens bij een exclusief en als zodanig doorgeschooten individualisme zoals in de huidige late vorm van westerse identiteit vaak geclaimd wordt. Ook zie ik dat dit individualisme een tegenstrijdige positie vertegenwoordigt: als ideologie wil het een tegenargument zijn tegen de idee van collectieve

afsprakensystemen zoals we solidariteitsvormen toch minimaal opvatten. Tegelijk zien we echter in de praktijk dat dit exclusief individualisme als een collectieve oplossing wordt voorgesteld. Een gelijkaardige kritiek kan men ontwikkelen, ook op basis van de massale gegevens in dit werk, tegen de recente en evenzeer exclusieve versie van neoliberalisme. In de mate dat deze ideologie elke vorm van solidariteit (op collectief niveau) wil vernietigen lijkt ze in een strikte zin 'onmenselijk' te zijn.

Marc Vermeersch doet ons nadenken, en tot een systematische zelfverkenning besluiten. Dat is een grote verdienste, en kan zelfs niet bij vele boeken gezegd worden. Hij verzoent wetenschappelijke studie en diepe interesse in de mens op een unieke manier. Dit werk is een schitterende bron van inspiratie. Ik wens het een grote toekomst toe. De auteur is een moedig man, met een onverzadigbare drang naar kennis. Ik wens ons mensen vele dergelijke onderzoekers.

Rik Pinxten, Universiteit Gent

Inhoud

Inhoud	2
Woord vooraf. Prof Dr. Rik Pinxten	4
Inleiding	5
I. Restgroepen uit Afrika in Azië	12
1. De Andamaneilanden	12
2. Van Zuid-Azië naar Sundaland, Sahul en Zuidoost-Azië	45
II. Restgroepen uit Afrika in Oceanië	47
1. Papoea-Nieuw-Guinea, rond 70.000 BP	47
2. Melanesië	50
3. Australië	54
Klimaat	54
DNA	59
De eerste mensen in Australië	65
Talen	68
Werktuigen	75
Hoe leefden de aboriginals?	79
Visvangst	81
Verdeling & solidariteit	86
Stilstand in de Australische aboriginalmaatschappij?	88
De Australische maatschappij	91
Macht en democratie	91
Overgangsrites	94
Totemisme, tussen jacht en religie	105
Religie	114
De belangrijkste archeologische sites	116
Kunst	119
Kennis	123
Toen de Engelsen Australië claimden, 1770	125
4. Tasmanië	127
5. De Austronesische expansie naar Micronesië en Polynesië	137
III. Van Indië naar Europa en de rest van Azië	139
1. Van Zuid-Azië naar de Levant	139
2. Van Zuid-Azië naar Centraal-Azië, 40.000 BP	145
3. Van Centraal-Azië naar Rusland en de Oekraïne	149
4. Oost-Azië vanaf 50.000 BP	152
5. Europa	165
Werktuigen en techniek: het laat-paleolithicum	172
De oudste vindplaatsen van Homo sapiens-fossielen in Europa	181
Europese kunst in het aurignacien	185

Symbolen gebruikt in Frankrijk en Spanje	198
Begin van het holoceen, 10.000 BP	204
6. Zuid-Azië vanaf het laat-paleolithicum	211
IV. Van Siberië naar Amerika	214
1. Amerika voor 20.000 BP	214
2. Het genetisch verhaal van Amerika	224
3. Talen in Amerika	228
4. Noord-Amerika na het LGM	230
5. Zuid-Amerika vanaf 15.000 BP	235
V. Afrika na de tweede exodus	246
1. Noord-Afrika	246
2. Oost-Afrika na 22.000 BP	257
3. Zuidelijk Afrika na 30.000 BP	258
4. Midden-Afrika, 47.000 BP – 10.000 BP	260
5. West-Afrika vóór de landbouw, 40.000 BP – 9.000 BP	261
VI. De Levant tijdens en na het LGM, voor de landbouw	262
VII. Jagers-verzamelaars in het recente verleden	267
1. De Afrikaanse pygmeeën	267
2. De Khoisan van Zuidelijk Afrika	280
3. De eskimo's of Inuit	291
VIII. De maatschappij van jagers en verzamelaars	300
1. De biologische veranderingen van mensaap tot mens	300
Seks bij de chimpansees, bonobo's en de voorlopers van de mens	301
Exogamie bij zoogdieren, bewust georganiseerd bij de mens	306
Verwantschap	309
Groepshuwelijk	313
2. Levensverwachting van de vroege en vroegste mensen, gezondheid	325
3. De verhouding man – vrouw	328
Jacht en arbeidsverdeling tussen man en vrouw	328
Dominantie van de mannen	335
Vorming van het koppel, opvoeding van kinderen, vaderschap	337
Het ontstaan van de liefde, liefde tussen man en vrouw	339
Het vaderschap, een sociaal vaderschap	339
Initiatie van de jongeren	341
4. Spel en sport, zang en dans	343
5. De productiewijze van jagers en verzamelaars	345
De economie van jagers en verzamelaars	346
Nomaden	346
Verzamelen	346

De jacht	346
De productiemiddelen van jagers en verzamelaars	348
Verdeling van voedsel bij jagers en verzamelaars	353
6. Macht in de maatschappij van jagers en verzamelaars	355
De uitzondering: een klassenmaatschappij aan de noordwestkust van Amerika	357
7. De grote taalgroepen in de wereld	365
IX. De ideologie van jagers en verzamelaars	380
1. De uitgebreide kennis van jagers en verzamelaars	383
Plantkunde en dierkunde	383
Tellen	383
Astronomie	386
Anatomische kennis	386
Acupunctuur	387
Schedelboringen	388
Textiel	390
De speerwerper	391
Boog en pijl	392
De hond, het eerste huisdier	396
2. Religie, een onderdeel van de ideologie	400
Definities van religie	405
Vooroudercultus en het geloof in de ziel	403, 404 en 406
Het ontstaan van de oudste religie, de vooroudercultus	411
Vorbereiding op de jacht en ontstaan van het totemisme	418
Bovennatuurlijke voorstellingen: zielen, geesten en goden	425
Basis van latere religieuze voorstellingen	436
De vele functies en invloeden van religie	438
Besluit	439
Index	440
Kaarten & Tabellen	453
Selectieve woordenlijst	454
mtDNA en Y-chromosoomschema's	462
Inhoud van Deel I, Boek 1	464
Selectieve literatuurlijst	466